

Свети Владика Николај Велимировић, у једној од својих многобројних духовних књига, пише како глас не стари заједно са човеком, већ остаје млад и готово непромењен кроз цео животни век једног бића, и то из разлога јер су дарови Господњи непролазни, те што је од Њега дато вечни живот има. Узвишене и дубоке мисли великог српског светитеља сведоче о бескрајној љубави Оца према деци својој, јер даде им глас да Му се кроз песму-молитву обраћају, и да Му поју. „Шта је најслађе?“, пита се Свети Владика Николај Велимировић, и од Тишине сазнаје јасан одговор, који записује:

Слатко је певати планини и цвећу

И звездама сјајним, и топлом пролећу,

Ал`шта слађе може у свем свету бити

Но Богу певати, и Бога славити?

При првом сусрету са неким инструментом, што смо и ми сâми, најпре покушавамо да откријемо начин на који можемо на њему произвести звук. Кроз спознају његових могућности тражимо најфинију стазу за саопштавање онога што желимо рећи. Од суштинског је значаја, међутим, коме се при том обраћамо, упућујемо нашу музику. Можда далекој и усамљеној драгој, сребрнастој месечини која осветљава њену лепршаву косу, окићену треперавим звездама...? О, уплићемо се у замку овоземаљских-пролазних вредности. Ево опет одговора Светог Владике Николаја:

Сва природа бруји

И твар свака виче —

Теби, Творцу своме,

Славопоје кличе.

Небеса и земља

Ћутати не могу

Но песме и хвале

Свом узносе Богу.

Од свога постанка, до данашњег дана, човек покушава да се издигне у сферу Истине, све у жељи да спозна себе, и тако открије смисао свога бивствовања, затварајући круг од неке врсте примитивног монотеизма, преко веровања у више божанстава, до повратка монотеизму. На овоме путовању, само наизглед крхка песма, представљала је стамени мост, преко кога се људско биће, најдражи музички инструмент Свевишњег, у готово сваком тренутку тока свога живота, који дотиче али још више отиче, спаја са обалом Вечности и својим Творцем, јер човек је несавршено биће и сâм опстати не може: оглашавање песмом, био је и остао, најприроднији начин разговора између Оца и деце Његове. Ево како говори онај коме је указана највећа од свих почести- да лично види Бога:

Зар ја сâм да ћутим

Ја, Божија слика,

Док се ори кругом

Васионска вика?

Душо моја бедна,

Прени се и запој

С васионом целом

Господу славопој!

(Свети Владика Николај Велимировић)

Човек је у прошлости кроз песму живео, јер живот је песма што га Живот даде, у којој „знакови поред пута“ непогрешиво показују куда кренути ка Непролазном, а које препознају само они кроз чију душу се прелама светлост Сведржитеља. Песма је пратила сваки тренутак људског бивствовања: од првог удисаја ваздуха у плућа до последњег издисаја. Човек без песме могао није, јер њоме је нераскидиво био везан за свога Творца. Као саставни део обреда и обичаја, песма је омогућавала човеку да спозна Божију вољу и свет око себе њој саобрази. На тај начин су иницирана дешавања у природи онако како и човеку одговара, а из Извора су истицале берићетне године, те здравље и напредак. Поред песме и многих других музичко-фолклорних творевина, у традиционалној култури свих народа света, важну улогу имали су и веома архаични инструменти ручне израде, који су, највероватније настали по узору на „првобитни модел“ - глас - који је, као што сам већ напоменуо, директни дар од Господа, јер заиста

је величанствено колико је човек, заправо, „жива резонантна кутија“, која представља својеврсну призму кроз коју се, попут топлих сунчевих зрака, у непролазној лепоти преламају дела Господња.

Свесна дубоког смисла певања-молитве, и важности њеног очувања, Светлана Спајић, истински интерпретатор, то јест, објашњивач смисла традиционалних песама, неуморни истраживач, велики познавалац и чувар музичког фолклора, а изнад свега, трагалац за Истином, посвећенички и одлучно закорачила је путем трагања за древним звуцима села Жегар, које „се налази у Далмацији, на издуженом и уском јужном рогу Хрватске, између Босне и Херцеговине и Јадранског мора“. Желела је да сачува песму-молитву и прикаже је свету, те пратећи поменуте „знакове поред пута“, остварила је своју замисао, јер Господ се радује када Истина забруји, и чини све да помогне онима који објављују дела Божија, а да Господу ништа није немогуће, доказује, по много чему, изузетан компакт диск-космос у малом, певачке групе симболичног назива: Жегар Живи, сниман од 10. – 15. маја 2007. године, у Жегару (Далмација, Хрватска; сниматељи: Џејми Орчард Лајл и Ендру Кроншо), а објављен у Лондону (Cloud Valley Music, 2008), у продукцији Светлане Спајић, Ендруа Кроншоа и његовога асистента Џејми Орчард-Лајла.

У уводном делу квалитетно опремљене пропратне књижице, Кроншо пише: „Светлана је желела да сними CD са овом групом, али није имала идеју ко би могао бити издавач и ко би све финансирао. Само што је то рекла, ја сам одговорио: „То је лако – ево ми ћемо! Са мном ће поћи сниматељ Џејми Орчард-Лајл, понеће лаптоп и неколико микрофона, и отићи ћемо у село. Када хоћеш да дођемо?“

Искреност ових речи сведочи о препознавању универзалних вредности, те о узвишеној духовној лепоти Ендруа Кроншоа и његовога асистента, који су препознали поменути космос у музичком фолклору Жегара, који се манифестује кроз призму чувара древне музичке традиције села Жегар, чија су имена Божијом помоћу уклесана у вечност: Јандрија Баљак (Јандре; „рођен о Аранђелу, 1938, из села Братишковци“), Обрад Милић (Обре; рођен 15. маја 1938. у селу Жегар, мјесто Милићи“), Драгомир Вуканац (Лујо; рођен 31. октобра 1941. године у Жегару), Војислав Радмиловић (Војо/Јандре; рођен „на Светог Стевана 1959. године“), потом Миљка Радмиловић (Миља; рођена у Билишанима, 4.1. 1961. године) и Светлана Спајић (Цока, Спајићка; рођена на Преображење 1971. године).

Даље, Кроншо пише о упорности Светлане Спајић да пронађе, по много чему, а нарочито по своме певању, надалеко чувеног Јандрију Баљка, „препознатљивог по

импресивним бијелим брковима“: „Јандрија Баљак (...) био је још прије рата чувени пјевач, док једног дана није нестао. Чак и млађи пјевачи, које је подучавао и са којима је оформио групу Јандрино Јато, говорили су да је умро. Светлана је чула његово пјевање почетком деведесетих година и била потпуно опчињена. Петнаест година касније, пронашла га је у родном селу, тридесет километара од Жегара, гдје се вратио са женом послје избјеглишта у Босни. Остале је пронашла пјевајући на једном од великих годишњих скупова Срба у православном манастиру Крка, југоисточно од Жегара. Пришла им је и придружила се, а они су одмах препознали њен велики таленат и позвали је у своје село. Светлана живи у Београду, који је од Жегара удаљен 12 сати напорне вожње аутобусом (нема директног пута преко кршевите Босне, мора се ићи наоколо), али је то пут који она данас често преваљује да би проводила вријеме са њима“.

Ове речи, сликовито описују тежњу и изузетну жељу Светлане Спајић, да сачува од заборава музику чији корени, несумњиво сежу у прехришћански период. Данас, када је завладало време материје, и када мали број људи брине о сопственој исконској традицији, о молитви, о духовности, Светлана је, огромном жељом и бескрајном упорношћу и посвећеношћу, обновила Извор, који је из многих разлога био пресушио. Пукотине у сувом кориту Извора, биле су јасне смернице, упућене Светлани од Господа, које недвосмислено говоре шта треба чинити да Поток наново заживи, да Жегар живи, а смернице види само онај ко Господа у своме срцу има. Захваљујући групи Жегар Живи, данас поменути Поток непрекидно жубори, а кроз њега се преливају топли сунчеви зраци тонова, светлуцајући час овде – час онде, без престанка објављујући лепоту Непролазног.

О своме трагању за легендарним Јандријом, пише и Светлана Спајић у своме надасве дирљивом предговору у уводном делу пропратне књижице компакт диска: „У Далмацију сам коначно стигла 2005. године и тамо упознала породицу Радмиловић која се из избјегличког кампа у Србији са троје дјеце вратила у Жегар да покуша да у послератној пустоши отпочне нови живот. Ту у завичају био је и легендарни Јандре са женом Маром. Послије тешких година у избјеглиштву, међу првима се вратио у родно село Братишковци. Јандре је постао мој учитељ, мој лични „пјевач прича“, и заједно смо саставили пјевачку групу. Од тада смо живјели, радили и пјевали заједно, дајући једни другима снагу и нову наду“.

Једна од најчувенијих познавалаца, сакупљача, чувара и интерпретатора српске традиционалне музике, Светлана Стевић Вукосављевић, често у својим интервјуима наглашава, колико песма даје снагу човеку да истраје и превазиђе многе тешке тренутке у свом, неретко тегобном животу; компакт диск Жегар Живи, сведочанство је истинитости надасве мудрих речи Светлане Стевић Вукосављевић, јер управо

захваљујући песми, која је праизвор и неопходни пратилац окупљања Жегарана око свога огњишта, из којег исијавају искре духовности, Жегар наново живи, али сада и у свом другом, уметничком и трајнијем свету. Светлана Спајић у завршном пасусу свога предговора пише: „(...) последије снимања овог албума, у мају 2007, Неђељка, Јока и Дара, три чувене пјевачице које су се такође вратиле у Жегар, поново су почеле да пјевају последије година проведених у жалости. Сада очекују нове младе пјеваче са којима ће подијелити традицију. Некако сам сигурна да их неће изневјерити“. Даће Господ да се обистине Светланине речи!

О духовној лепоти Ендруа Кроншоа и његовога асистента Џејми Орчард-Лајла, сведоче и речи Светлане Спајић, написане, такође, у њеном предговору: „Имали смо среће што у овој причи наши сарадници са Запада нису били блазирани авантуристи који путују Балканом у потрази за егзотиком, већ фантастични људи и добри пријатељи који су несебично подијелили са нама све невоље и радости свакодневне борбе за опстанак. Зато је Џејми добио надимак Побро, а Ендру је проглашен за Јандрију из Енглеске. Под овим именима остаће заувјек запамћени у селу Жегар у новим старим жегарским пјесмама“.

Сви текстови у пропратној књижици компакт диска написани су на српском и енглеском језику; коментари на енглеском језику обогаћени су додатним објашњењима одређених термина, који су познати само у српској традиционалној култури.

Уводни део пропратне књижице, поред поменутих предговорâ Ендруа Кроншоа и Светлане Спајић, садржи и: географску карту, на којој је село Жегар приказано у односу на друге географске целине; веома вредан текст о Жегару, који нас својим сликовитим садржајем одводи у Жегар и приказује сву лепоту истог, без обзира на коме делу родне планете се у том тренутку налазимо; затим, књижица обилује изузетним фотографијама, високог квалитета, које су начинили: Ендру Кроншо, Светлана Спајић и Џејми Орчард Лајл, а од којих су најзанимљивије оне које, на најбољи могући начин, приказују величанствени рељеф Жегара, традиционални инструмент - жегарске дипле, традиционалне ношње поменутог краја, Православну Цркву Светог Ђорђа и козе, брзе и полудивље животиње, вечито у потрази за плавим небеским висинама.

Посебно бих истакао важност поменутих фотографија са приказом рељефа Жегара; еминентни српски етномузиколог, Петар Вукосављевић, у једној од својих изузетних књига о народним мелодијама Пештерско-сјеничке висоравни, спровео је, у својој етномузиколошкој лабораторији веома интересантан експеримент: прецизним мерењем тонских односа у мелодији, такозваног, „штаваљског гласа“, који према његовим речима

представља „заједништво звучне основе пештерско-сјеничке вокалне традиције и самосвојног начина музичког мишљења“, добио је могућност да поменуће тонске односе прикаже у виду својеврсног графикона костур-мелодије „штаваљског гласа“. Зашто је овај особени етномузиколог чинио све ово? Резултат је запањујући! Пошто је поменути графикон био израђен, Вукосављевић је претражио фото-документацију пештерско-сјеничке висоравни како би пронашао слику рељефа поменутог краја и његове контуре упоредио са сликом графикона костур-мелодије „штаваљског гласа“. „Можда је то случајност“, пише Вукосављевић, „али фотографија првог засеока села Штаваља неодољиво, чини нам се, потврђује графикон и обратно“. Дакле, контуре „штаваљског гласа“, биле су веома сличне рељефу краја из којег потиче поменути „глас“! Вукосављевић даље пише: „Чему све ово? Може ли овакав начин делимично анализирати „глас“ и тако, рецимо, указати на његову аутохроност?“ Узвишене речи, по много чему изузетног етномузиколога, Петра Вукосављевића, истински су путоказ савременој етномузикологији, која је тек почела да се развија. Управо из овога разлога, указујем на вредност и значај изузетних фотографија рељефа Жегара, сликаног из даљине, јер и рељеф је песма, која сваким својим успоном говори о тежњи ка Творцу, те представља нераскидиви део једне традиције.

Након биографија чланова певачке групе Жегар Живи, следи централни део пропратне књижице, у којем су изложени пратећи коментари песама, а које је написала Светлана Спајић. У издањима сличне врсте, често се сусрећемо са веома кратким, оскудним, те недовољним пропратним коментарима традиционалних песама. Овде то није случај, напротив, коментари су веома опширни и прецизни; могу слободно рећи: несвакидашњи, јер говоре о песми на веома особен начин; зарађају у микроструктуру песме и свирке, те износе на површину оне најинтимније и најнеприступачније елементе музичког фолклора Жегара, без чијег познавања нема истинске песме и свирке. Традиционални елементи музичког фолклора једног народа нису само звук, реч, покрет, ..., већ много више од тога, много шире и дубље од онога што људски ум може да појми само на основу слушања традиционалне песме и свирке или играња неке традиционалне игре.

Пре него што сам преслушао компакт диск певачке групе Жегар Живи, у току разгледања његове пропратне књижице најпре сам прочитао коментаре песама; био сам запањен пуноћом информација, изузетним начином на који су изложене, а нарочито сам био фасциниран посебним углом посматрања Светлане Спајић, која својим приступом поимању традиције Жегара, и традиције уопште, показује да чланови групе песми не прилазе површно, већ са великим предзнањем о истој; они, заправо, познају позадину песме, духовни слој песме, те је то, несумњиво, један од разлога зашто традиционална музика, снимљена на овоме компакт диску, звучи тако узвишено, и зашто човек након слушања овога издања остаје без речи, и у немогућности да искаже оно што осећа; речи су тако недостојне да објасне тишину космоса и најчудеснији музички инструмент- срце, које својим ритмичким ударањем, из унутрашњости покреће свет

СПОЉЊЕГ .

Да закључим, у приступу интерпретацији традиционалне музике, према мом скромном мишљењу, постоје два погледа на исту: (1) са подножја планине и (2) врха планине; први приказује макроструктуру традиције, јер са подножја планине видимо само неколико делова једне целине, при том и поменуте делове видимо у некаквим фрагментима, док други, логично, приказује микроструктуру традиције, пошто са врха планине видимо цео предео, дакле целину, а у исто време и мање делове из којих је поменута целина саздана. Дакле, са врха планине видимо читаву песму, и њен позадински, духовни слој, то јест, микрослој, од којег је песма сачињена. Без познавања поменутог духовног слоја песме, који није доступан ономе ко традицију посматра са подножја планине, нема доброг тумачења једне песме, свирке или игре, јер откривањем само материјалног слоја, онога што се види на први поглед, традиција једног краја биће приказана као јалова духовношћу.

Певачка група Жегар Живи, тумачи традицију Жегара, погледом са врха највише планине, што доказују и снимци на истоименом музичком издању.

Компакт диск садржи 22 логично распоређене нумере.

Прва нумера: У Жегару родила ме нана, са разлогом је добила ово почасно место, јер она означава рађање, попут цвета који се лагано отвара и сусреће са лепотом природе око себе, која му помаже да одрасте. Певачка група изводи ову песму „на бас“, на тај начин, да у току њенога слушања имам утисак као да сама мајка земља пева; као да звук допире из њене утробе и снажно израња, плачући попут тек рођеног детета. Ова песма је истинска молитва, у правом смислу те речи! Према тумачењу Светлане Спајић, која је написала коментаре за све нумере на овоме драгоценом компакт диску, ово је двогласна песма која се пева „на бас“; један певач пева водећу мелодију („иде напријед, води“), док га остали певачи („басери“) прате у сазвучјима „паралелне терце“, „кварте“, „са неизоставним завршетком у сазвучју тзв. природне квинте“ („басирају“, „гоне назад“). Поред тога што наглашава да је ово „аутобиографска пјесма коју је Војо (Војислав Радмиловић, прим. С. А.) испјевао још прије рата“, Светлана запажа да су стихови ове песме „у врло честој форми десетерачког римованог двостиха“. Даље, Спајићева пише о распрострањености певања „на бас“ и даје сажет „опис“ песме: „Пјесма доноси живу слику Жегара и Буковице, у стиховима се помињу и Војин (Војислав Радмиловић, прим. С.А.) крштени кум Лујо (Драгомир Вуканац, прим. С.А.), Јандрија Баљак и његови виногради и Обре (Обрад Милић, прим. С.А.), чувени жегарски диплар“.

Следећа нумера - број 2, доноси звук архаичног аерофоног инструмента по имену: жегарске дипле без мјешине, на којем, испред своје куће у Милићима, свира последњи аутентични диплар из Жегара, Обрад Милић. Пропратни текст указује на регионалну распрострањеност поменутог инструмента, затим, говори о градитељима истог и доноси веома прецизан и опширан текст о конструкцији инструмента. Податак да Обрад изводи пастирску арију „у комбинацији са љубавним позивом, баш као у вријеме кад је чувао стада са чобаницама“, несумњиво сведочи о томе да овакав начин свирања сеже у далеку прошлост; особито, бих скренуо пажњу на „љубавни позив“, који представља један од најархаичнијих начина комуникације путем инструмента – својеврсни говор инструмента, те се, као такав, данас ретко може чути. Пропратни коментар за ову нумеру, заједнички су написали: Светлана Спајић и Ендру Кроншо.

Након архаичне свирке, следи грокталица или орзалица (нумера број 3), једна од најстаријих песама, чије порекло можемо „сместити“ у прехришћански период; краси је дуго, непрекидно потресање гласом звано гроктење или орзење, што је и најистакнутија особина овога певања. У опсежном пропратном коментару, Светлана Спајић пише о регијама где је највише заступљен овакав начин певања, и приказује детаљан опис извођења грокталице кроз њене целине. Фасцинантан је следећи коментар: „Грокталицу пјевају и мушкарци и жене, мушки углавном у затвореном простору, на сједељкама, славама, а жене су је највише пјевале док су као цуре чувале стада, и те се грокталице због свог лирског садржаја називају и цурске пјесме. Планина и отворени простор вуку човјека да загрокти, па смо и Миља (Миљка Радмиловић, прим. С.А.) и ја (Светлана Спајић, прим. С.А.) углавном наше грокталице уређивале и пјевале чувајући козе. Сваки народни пјевач, пише даље Светлана, временом развије свој индивидуални препознатљиви начин позивања и гроктења. Тако Миља воли дуго гроктење са врло брзим потресањем и краћим равним пасажима, а ја сам своје, објашњава Светлана, ритмички и мелодијски мало разуђеније уредила по узору на начин гроктења Неђељке Ушљебрке (1933), чувене жегарске пјевачице која је гроктење највише учила од свог оца Ђуре. Каже Неђељка да су се цуре из два сусједна села често знале грокталицом натпјевавати док су чувале стада, будући да се овакво пјевање могло чути километрима далеко.“

Велики познавалац ојкаче и аутор истоимене књиге, Ненад Грујичић, наводи са антрополошког становишта веома интересантно запажање Антуна Добронића које се може односити и на грокталицу: „И путник, и чобан, и жене у највећој осами ојкају, а да уопште и не рачунају на то да их тко слуша. Пјевају на име за себе...што говори о древности ојкања“.

Нумера број 4 посвећена је архаичним вучарским песмама, које су у прошлости биле саставни део обичаја званог вучари. У пропратном коментару, Спајићева пружа веома сликовит опис овога обичаја: „Поворка мушкараца, вучара, са кожом убијеног вука, напуњеном сламом и натакнутом на штап, са црвеном јабуком у вучјим чељустима, иде од куће до куће пјевајући ове седмачке и осмачке вучарске двостихе у којима прво најављују свој долазак код домаћина, потом кроз пјесму траже награду за свој труд и храброст јер су убили највећег непријатеља чобана и њихових стада у кршној Буковици. Даривало се вино, сир, сланина, пршут, домаћица би обично даривала вука и затакла за штап вунене чарапе, торбу, рукавице, а знао се „вујо“ закитити и новцима. На крају се поворка пјевајући опраштала од домаћина и иде даље“.

Дакле, на основу самих текстова вучарских песама, који у потпуности прате радњу истоименог обичаја, можемо реконструисати цео обичај, јер поменути текстови заправо представљају својеврсну „причу о обичају“, или, боље речено, „обичај у малом“. Појава вука као својеврсне жртве која се приноси ради мира стоке, да вук „не коље овцежуне“, сведочи о дубокој старини вучарског обичаја, који, као и многе друге нумере на овоме компакт диску, највероватније има прехришћанско порекло.

Следећа нумера, број 5: Чувам овце, чувала ме нана, типичан је пример чобанске љубавне песме „на цурски глас“. Ово је песма „на бас“, коју је Светлана Спајић научила од Јање Гуглете „из сусједног села Билишана“.

Нумера број 6, сигурно ће многе одушевити, јер приказује звук коза и узвике и сигнале Миље Радмиловић и Светлане Спајић; врсни истраживачи народне традиције, свесни су чињенице да звуци животиња и целе природе јесу музика, те да као такви, представљају нераскидиви део једне традиције. Истакнути енглески истраживач традиционалне музике, David Fanshawe, на своме издању Music of The Nile (ARC Music Productions, UK, 2003), објавио је, између осталог, снимак „певања“ (крекетања) жаба у Уганди, из 1969. године, уз следећи коментар: „У овоме крају све жабе стварају величанствену музику!“ Поред „певања“ (мекетања) коза из Жегара, које је, заиста фасцинантно, баш као и „певање“ (крекетање) жаба из Уганде, овај пример доноси и својеврсне сигнале и узвике, који имају вишеструку функцију; у том смислу, веома је драгоцен пропратни коментар Светлане Спајић: „Када сам уз Радмиловиће и сама почела помало да идем за козама изненадило ме и задивило богатство старинских описних имена за козе (на примјер барка, медаста, вила, ласаста, бикаста, шука, љуба, итд.), те разноврсност узвика и сигнала који прате сваку од акција у вези са стадом. На примјер, има разних узвика и позива кад се благо јави, тј. кад се стадо пушта на пашу, за вабљење и гоњење стада, потом кад се соли, тј. кад им се даје со, вочкање, кад пију воду, лучење, кад се луче тј. раздвајају, а најдраматичније и најузбудљивије је наравно, ајкање или акање како би се отјерао вук, а козе упозориле на опасност (отприлике аха

ахаа ахаа аха, а пусти ја, а пусти ја, вук вук вук, аха аха аха!!!“.

Следећа нумера, број 7, доноси песму „на бас“, Жегар Живи, коју је у целости испевао Јандрија Баљак, легендарни члан групе Жегар Живи. Ово је један од типичних примера исконског певања великих певача, који живе кроз песму као што се други изражавају кроз говор. Према моме мишљењу, песма говори о смислу певања – удруживање ради заједничке молитве, што сликовито описују и почетни стихови ове величанствене песме:

Ђе год који, Жегарани моји

Бог ће дати, ајмо запјевати!

У пропратном коментару Спајићева пише о континуираном стварању и рекреирању као једној од главних карактеристика традиције, а завршава податком да је група основана о Божићу, 8. јануара 2006. године: „Јандрија је групу назвао Жегар Живи, то је дан кад смо се родили као група и најзначајнији датум у нашој малој историји групе“.

Нумера број 8 приказује четири грокталице на жегарски начин. У уводном делу пропратне књижице Светлана Спајић писала је о својој опчињености легендарним Јандријом Баљком, а ова грокталица, према њеним речима, представља најузвишенији начин, да му кроз песму искаже своје дубоко поштовање и неизмерну захвалност за очување исконске традиције Жегара, што најсликовитије приказују почетни стихови поменуте грокталице, које је креирала сама Светлана:

Јопе Јандро сакупио јато

Запјеваће и доша ја зато

Слушај добро, моје мило злато

Како пјева од Жегара јато!

Ој, слатки рају мој!

Пјевај, Јандро, далматински вуче

Обичаје да од тебе уче

Пјевај, ори, соколе у гори

Од тебе се сад легенда створи, Јандро!

Након тога, Војислав Радмиловић (Војо) испевао је остатак стихова у овој грокталици, замисливши шта би Јандрија могао да одговори на Светланине стихове. С обзиром на то да су се легендарном Јандрији Баљку сви стихови веома свидели, он их је прихватио, и тако је настала ова изузетна грокталица, у којој Светлана глорификује свога најдражег учитеља.

У нумери број 9 поново се враћамо исконској свирци на жегарским диплома. Да је свирка веома узвишен чин, а не пука разонода, сведоче и речи Светлане Спајић: „На овом снимку Обре свира кратку импровизацију на диплома (...). За Обру, чин свирања је чин радовања и превазилажења свих великих мука овога свијета. Чак је свирао и на

сахрани свога оца Боре тако испунивши очеву последњу жељу“.

Нумера број 10, посвећена је „пјевању на арију Козаре“, односно певању у колу. Спајићева пише: „Ова мелодија из Поткозарја, Босанска Крајина, била је добро знана широм бивше Југославије, јер је козарачко коло са својим антифоничним начином пјевања било коришћено као симбол партизанског антифашистичког покрета. Ми пјевамо,“ пише даље Светлана, „по узору на жене из буковичког села Вариводе, које је 1976. снимао Мирко Берић из Шибеника. Ове пјевачице, чија имена нажалост нисам пронашла, кажу да се овако пјевало у колу и да је то пјевање на начин Козаре“.

Миљка Радмиловић (Миља) и Светлана Спајић, заиста величанствено певају на арију Козаре, у потпуности дочаравајући нераскидиву повезаност поменуте козарачке арије и истоимене игре коју ова арија прати.

Да је игра праћена песмом, неретко представљала веома важан тренутак за чланове одређене сеоске заједнице, сведочи и Бирачко коло. Како му и сâмо име говори, поменуто коло представљало је повод за окупљање и „узајамно бирање младића и дјевојака који потом у пару шетају унутар кола држећи се за руке. Све њихове акције и целокупна ситуација прати се и коментарише кроз пјесме осталих учесника у бирачком колу.“ Ова песма, (нумера 11), сведочи о очигледној узвишености музичко-фолклорних облика једне традиције: на први поглед, неке ће се, можда, учинити да је ова игра забавног карактера, међутим, она то није, већ представља веома узвишен начин да се у везу доведу момак и девојка, јер учешће у овоме колу било је „ (...) одлична прилика да се нађе животни партнер и не једном се дешавало да се двоје сретну први пут у колу и отпочну заједнички живот (па би се рекло, на примјер, удала се из бирачког кола)“.

Коментар који је Светлана Спајић изложила за традиционалну славску песму (нумера 12 на диску): Синоћ вече вечера једна млада госпоја, по много чему је изузетан, релевантан и, према моме мишљењу, осветљава ову веома архаичну песму, на исправан начин. Најпре, Светлана пише да је мотив госпоје „која из ноћи у дан једе све више животиња за вечеру, распрострањен међу свим Србима на Балканском полуострву и варијација се може наћи готово у сваком селу“. Даље, Спајићева пише о, такозваној, кумулативној форми, која представља главну карактеристику ове песме, а која, према речима еминентног етномузиколога, Димитрија О. Големовића, настаје специфичним нагомилавањем текста, односно, додавањем текста „основној мелострофи“ приликом сваког понављања; Светлана даље наводи да је „ова древна кумулативна форма, са рефреном на крају сваког круга, у овом случају госпоја (што можда стоји као супституција за име неког божанства, богиње (подвукао С.А.) уобичајена код многих

народа, и у прошлости је пјевана из обредних разлога, највероватније као молитва (подвукао С.А.) (...). „(...) Ако кроз десет строфа, пише Светлана, без иједне грешке поновите овај све дужи низ прелијепих и сложених народних алитерација и асонанци (овдје на пример „једну птицу јаребицу“, „двје птице двогрице“, „четри патке перутанке“, итд.), и то уназад, и на један дах, вјероватно ћете обезбједити повољан исход неког догађаја. И данас у Жегару ову пјесму неизоставно пјевају на славама и на Божић. То је славска свечана пјесма, а нарочито су је радо пјевали Пндељаши, сељани из жегарског заселка Пндељи“. Ови подаци, несумњиво, сведоче о прехришћанском пореклу ове песме, која је на своме путовању од поменутог прехришћанства до данашњег времена (односно, од функције до естетике) доживела бројне модификације на текстуалном плану, док се на плану форме несумњиво рефлектује прехришћански супстрат. Древна кумулативна форма, можда је у прехришћанству имала улогу да омогући низање имену многобројних божанстава.

Старинске здравице представљају саставни и неизоставни део једне традиције; нумера број 13 приказује старинску здравицу: Здрав, Јандре!, коју подиже Обрад Милић (Обре), Јандрији Баљку, који отпоздравља. Светлана Спајић изложила је надасве изузетан пропратни коментар, који осветљава поменути здравицу на величанствен начин; издвојићу неке од најлепших пасажа: „(...) старинска здравица код Срба је далеко више од низа добрих жеља: она садржи елементе молитве, благослова, па и клетве упућене непријатељу. Најчешће је у римованој, метрички и ритмички организованој форми. У садејству са Јандријиним одговорима и потврђивањем да ништа не бива, нити може да бива, без воље Божје, она готово да има снагу старог библијског перформативног говора (подвукао С.А.)“.

Такође, слушајући ову здравицу, приметио сам да иста, према моме мишљењу, представља својеврсни омузиковљени говор, јер интерпретирана у одређеном старинском дијалекту, она, заправо, усваја мелодијску амплитуду говора одређеног краја, јер дијалекат је, заправо, нека врста музике, и тако постаје својеврсна омузиковљена архаична молитвена формула, којом се настоји остварити циљ саме здравице.

Нумера број 14, приказује нам две старинске мушке грокталице: Пије вино стотину ајдука / Грло моје, што си огрбало; Обрад Милић (Обре) и Драгомир Вуканац (Лујо) позивају и грокте, а остали чланови групе прате. Светлана пише да су ове грокталице отпеване „баш како су пјеване у прошлости, током дугих сједељки или славља, кад се пјева, дивани, испија вино, подижу здравице, кад се зачују гусле...“ Из приложеног коментара, уочавамо да је грокталица у прошлости била саставни део једне синкретичке форме, што није чудно, с обзиром на то да је њено порекло, највероватније у прехришћанству.

Песме: Земан дође да запјевам ође / Све сам своје потрошио новце (води на „голубићи глас“ Драгомир Вуканац (Лујо), остали прате), заступљене су у нумери број 15, а отпеване „на мелодију која је позната као голубићи глас, јер долази из сусједног села Голубић гдје се на овај старински глас пјевало пуно пјесама“, пише у пропратном коментару Светлана Спајић, додајући и ово: „Оваква старинска пјесма назива се у Буковици и канталици или конталици, а начин пјевања кантање, односно контање. На примјер, описивало се ово пјевање слиједећим ријечима: „један конта напријед танко, а стражни конта дебело“ (...). Сам израз канталици изузетно је распрострањен међу Србима у Далмацији, Босни, Западној Србији, али значење ријечи варира од краја до краја и не односи се увјек на исте облике пјевања. Понекад и у два сусједна села под кантањем се подразумјевају сасвим различите пјевачке форме“.

Нумера на диску, број 16, приказује још једну грокталицу, овога пута љубавну, у којој Јандрија Баљак „позива на свој начин“, Драгомир Вуканац (Лујо) „грокти на свој начин“, док остали чланови групе прате.

Весела љубавна песма За те твоје црне очи (нумера 17 на диску), према речима Светлане Спајић, изузетно је популарна у Жегару. Спајићева даље пише како је интересантно да ову песму никада ни од кога није чула, осим од Жегарана, иако је уобичајена појава да већину песама на бас знају и сељани суседних села, па и шире, те да ју је Војислав Радмиловић (Војо) научио од чувеног гостионичара Ђуре Мујића из Комазеца. Светлана, такође, запажа да „пјесма има необичан, дуг и метрички разуђен рефрен. Она се практично састоји од овог рефрена, а мијењају се само почетни стихови (...)“ (подвукао С.А.). Дакле, на основу изложеног коментара, можемо запазити да је рефрен у овој песми веома развијен, те као такав, својим обимом надмашује основну мелопоетску целину, што би ме могло навести на следећу претпоставку: ова песма је, највероватније, на своме путовању од прехришћанства до 21. столећа, на једној од тачака свога бивствовања десакрализована, те је некадашњи обредни текст, који је, у далекој прошлости, вероватно, био заступљен у овоме развијеном рефрену, који је као такав, био идеалан за набрајање различитих божанстава или, можда, излагање својеврсних обредних формула, временом замењен љубавним текстом, то јест, еволирао је од функције до естетике.

Нумера број 18, на диску, посвећена је : Пјесми о Јандри Ћоси, која се пева на стари жегарски глас (стихови Јандрија Ћоса; воде наизменично Војислав Радмиловић (Војо) и Светлана Спајић, остали прате). Ова, надасве величанствена песма, посвећена је покојном Жегаранину, Јандрији Ћоси, „Војином (Војислав Радмиловић, прим. С.А.) дједу а Лујином (Драгомир Вуканац, прим. С.А.) тасту, који је био једна од најлегендарнијих

личности у Жегару у другој половини двадесетог вијека. Био је то храбар човјек, слободар, омиљен у друштву, осјетљив на неправду, заштитник нејаких, истицао се по свом држању и облачењу: увјек је носио црљену капу, саметно одијело, изрезбарени штап, а на све то опанке гумаше. За овакве изузетне и аутентичне људе у Жегару постоје многи називи, на примјер лола, бећарина, тучарош, апаш, змај, цар. На све то, Јандрија није имао лијеву шаку, изгубио ју је кад је током Другог свјетског рата препунио своју кубуру из 19. вијека, али се чак боље тукао том осакаћеном лијевом руком него десном“.

У нумери број 19, заступљена је старинска грокталица: Све попишмо, а не запјевашмо, у којој Војислав Радмиловић „позива“, Светлана Спајић грокти, док остали чланови групе прате. Према речима Светлане Спајић, ова грокталица „пјева се у част домаћина куће и у част његових предака“. Обраћање прецима остатак је прехришћанске праксе, да се песмом комуницира са хтонским светом.

Пропратни коментар Спајићеве, на веома сликовит и надасве шаљив начин описује Ошино коло (нумера број 20), одсвирано на диплома, архаичном аерофоном традиционалном инструменту: „За разлику од друга два Обрина (Обрад Милић, прим. С.А.) снимка на овом албуму, Ошино коло није импровизација већ стална мелодија којом нас Обре увесељава приликом наших проба и дружења. Обре прати свирку смијешним гримасама и покретима куковима у свим правцима, увијањем и пребацивањем кољена једног преко другог, при чему су стопала непомична у мјесту. Цијели тај приказ нам је увјек урнебесно забаван, па иако смо се трудили да се уздржимо приликом снимања, на крају смо сви прснули од смијеха“.

Заиста је чудесно и величанствено, када људски гласови својим снажним амплитудама обгрле Жегар и на небеса га вазнесу, исписујући узвишену поруку:

Нема раја без роднога краја,

Од Жегара љепшег завичаја!

Овакву слику, у мојом мислима, својом изузетном снагом, „креирала“ је традиционална песма „на бас“, из Жегара: Жегар поље гоји јање моје (нумера 21), коју, на волшебан

начин води Светлана Спајић, а остали чланови групе прате.

Некоме ће се, можда, учинити да снимак звона Православне цркве Светог Ђорђа, која је подигнута у Жегару, 1603. године (нумера 22), као последња нумера, представља својеврсно „затварање“, по много чему величанственог компакт диска: Жегар Живи, међутим, напротив, он представља поновно рађање, јер према Божијим принципима, сваки крај је, заправо, нови почетак - све је кружење, тако звона представљају истински позив на непрестано обнављање! Крај овога компакт диска, на волшебан начин, представља његов нови почетак, те је бескрајан, по налику на свога Творца!

Жега, то јест, врелина од јаког сунца, јака врућина, припека, запара, реч од које је, вероватно, настао назив места Жегар, упућује на сунце као извор живота, а поновни живот Жегара, у свакодневици, у уметности и у религији, указује да је жегара, то јест, вулкан, за кога се мислило да је угашен, заправо жив, и да из своје богате и вреле унутрашњости избацује лаву традиције, љубави, племенитости, пријатељства, дружења, и враћа наду у повратак коренима и идентитету целог једног народа, доказујући да је бити духом јак основни услов и физичког опстанка. Приметимо и да велико ж: Жегар Живи, у називу групе и албума има своју улогу, јер је само Бог Живи, те да ово велико слово означава повратак целог једног народа своме Творцу, те истовремено својеврсно узношење једног места у уметничку и духовну сферу, као најсигурнији сеф за чување оног најдрагоценијег - себе самог у својој бити.

Спољашње везе

1. Интернет сајт [Cloud Valley](http://www.cloudvalley.com) (www.cloudvalley.com)